

Fråga om verkställighet av ett tillstånd till hemlig kameraövervakning

1. SAMMANFATTNING

Nämnden har granskat ett tvångsmedelsärende vid Norrorts åklagarkammare i Stockholm i vilket en åklagare begärt och beviljats tillstånd till hemlig kameraövervakning i ett källarutrymme i ett flerbostadshus i Stockholm.

Granskningen har gällt frågan om det har förelegat rättsliga förutsättningar för att tillträda den plats som kameraövervakats. Nämnden konstaterar, efter att nya uppgifter framkommit i utredningen, att tillträdet till platsen för installation av kamerautrustning har varit lagenligt. Flera av nämndens tillsynsåtgärder, exempelvis att anmäla förhållandena till Åklagarmyndigheten för straffrättslig prövning, hade kunnat undvikas om korrekta uppgifter angående hur tvångsmedlet verkställts lämnats initialt. Granskningen visar tydligt behovet av att Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten ser över sina rutiner för att säkerställa att åtgärder hänförliga till hemlig tvångsmedelsanvändning noggrant dokumenteras. Sådan dokumentation är en förutsättning för att nämnden ska kunna bedriva en effektiv tillsyn, vilket också handläggningen av detta ärende visar.

Av utredningen framgår att Åklagarmyndigheten anser att regleringen i rättegångsbalken bör ändras så att tillstånd till att tillträda en plats som är straffrättsligt skyddad mot intrång kan meddelas i samband med tillstånd till hemlig kameraövervakning utan koppling till hemlig rumsavlyssning. Även nämnden anser att det finns anledning att se över frågan. Den nuvarande regleringen innebär en risk för att tillstånd till hemlig kameraövervakning under vissa förhållanden verkställs på ett lagstridigt sätt.

Innehåll

1. SAMMANFATTNING.....	1
2. BAKGRUND	3
3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER.....	3
4. UTREDNINGEN	4
4.1. Granskade handlingar och remissfrågor	4
4.2. Åklagarkammarens svar.....	5
4.3. Åklagarmyndighetens svar.....	5
4.4. Polismyndighetens svar	6
5. NÄMNDENS BEDÖMNING	7
6. BESLUT	8

2. BAKGRUND

I samband med granskningen av ett tvångsmedelsärende vid Norrorts åklagarkammare i Stockholm iaktogs att åklagare begärt och beviljats tillstånd till hemlig kameraövervakning enligt 27 kap. 20 a-c §§ rättegångsbalken (RB). Till ansökan bifogades en promemoria upprättad av Polismyndigheten där det bl.a. angavs att det fanns misstanke om att ett större lager narkotika förvarades i ett källarutrymme i ett flerbostadshus. Vidare angavs att kamerautrustningen skulle riktas mot två förrådsdörrar i källarutrymmet och att det krävdes en inpasseringsbricka alternativt nyckel för att nå utrymmet.

Med anledning av dessa iakttagelser anmodade nämnden åklagarkammaren att redogöra för vissa frågeställningar. Berörd åklagare uppgav i remissvar, såvitt nu är av intresse, att det inte kunde uteslutas att fastighetsskötaren eller någon i bostadsrättsföreningens styrelse var inblandad i den brottsliga verksamheten och att något medgivande därför inte inhämtades innan kamerautrustningen installerades.

Eftersom lagliga förutsättningar för verkställande myndighet (Polismyndigheten) att bereda sig tillträde till källarutrymmet inte synes ha förelegat anmälde nämnden den 13 juni 2019 förhållandena till Åklagarmyndigheten för straffrättslig prövning.¹ Den 11 juli 2019 beslutade chefsåklagaren vid Särskilda åklagarkammaren att inleda en förundersökning angående tjänstefel. Dagen därpå beslutade samma åklagare att lägga ner förundersökningen med hänvisning till att tjänstefelet var att bedöma som ringa och därför inte straffbart. Som skäl för beslutet angavs att åtgärden inte avsett en privatbostad.

Nämnden har därefter återupptagit granskningen av förhållandena kring verkställighet av tillståndet och anmodat Åklagarmyndigheten, Norrorts åklagarkammare och Polismyndigheten att skriftligen redogöra för vissa frågeställningar.

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

Bestämmelser om hemlig kameraövervakning finns framförallt i 27 kap. RB.

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda TV-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att upplysning om övervakningen lämnas (27 kap. 20 a § RB). Åtgärden får endast avse en plats där den misstänkte kan antas komma att uppehålla sig. Om det är av synnerlig

---

¹ I samband med beslutet avskildes tvångsmedelsärendet från dnr 132-2018 ”Hantering av hemliga tvångsmedel vid Norrorts åklagarkammare” för att fortsatt hanteras i detta ärende (dnr 93-2019).

vikt för utredningen får hemlig kameraövervakning användas i syfte att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet (27 kap. 20 c § RB). Såväl offentliga som enskilda platser får övervakas. Ett beslut om tillstånd till hemlig kameraövervakning omfattar inte i sig ett tillstånd att bereda sig tillträde till den plats som ska övervakas. Vid övervakning av en enskild plats kan utrymmet vara straffrättsligt skyddat mot intrång enligt bl.a. bestämmelsen om hemfridsbrott och olaga intrång i 4 kap. 6 § brottsbalken (BrB). Arbetsplatser, föreningslokaler, trappuppgångar och andra gemensamma utrymmen i fastigheter nämns i förarbetena som exempel på lokaler som omfattas av skyddet i bestämmelsen.² Om en sådan plats ska bli föremål för både hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning får den verkställande myndigheten, efter särskilt tillstånd av rätten, i hemlighet bereda sig tillträde till platsen för att installera tekniska hjälpmedel. Ett sådant tillträdestillstånd får avse endast den plats som ska övervakas eller, om det finns särskilda skäl, en plats som direkt angränsar till den platsen (27 kap. 25 a § andra stycket RB). Det saknas därmed bestämmelser som ger möjlighet att meddela tillträdestillstånd enbart för att installera kamerautrustning. Om personen som disponerar den plats som ska övervakas ger den verkställande myndigheten tillträde till platsen behövs inte något sådant tillstånd. Att däremot bereda sig tillträde till ett skyddat utrymme utan lov kan konstituera något av de ovannämnda brotten.

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) ska uppgifter om hemlig kameraövervakning registreras i ett tvångsmedelsdiarium (3 §). Av föreskrifterna följer vidare att de uppgifter som krävs för att kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras i diariet (6 §).

4. UTREDNINGEN

4.1. Granskade handlingar och remissfrågor

Nämnden har tagit del av handlingarna i tvångsmedelsärendet och i förundersökningen angående tjänstefel.

Nämnden har därefter anmodat Norrorts åklagarkammare att redogöra för dels de rättsliga överväganden som föregick ansökan om tvångsåtgärden såvitt avser en plats som annars skyddas mot intrång enligt 4 kap. 6 § BrB, dels förekomsten av tidigare och nu gällande riktlinjer och rutindokument som rör den i ärendet aktuella frågeställningen. Åklagarmyndigheten (tillsynsavdelningen) har anmodats att svara på frågor om tvångsmedelshanteringen utifrån ett övergripande perspektiv. Vidare har Polismyndigheten på nämndens begäran inkommit med uppgifter om bl.a. hur platsen tillträdde.

---

² NJA II 1962 s. 132.

Remisserna skickades till respektive myndighet och åklagarkammare vid samma tidpunkt. Yttrandena har inkommit i ordningen åklagarkammaren, Åklagarmyndigheten (tillsynsavdelningen) och Polismyndigheten.

4.2. Åklagarkammarens svar

Såväl kammarchefen som berörd åklagare har inkommit med yttrande. Sammanfattningsvis framgår följande.

Den hemliga kameraövervakningen skulle begränsas till ett källarutrymme i en större flerfamiljsfastighet. Det bedömdes utgöra en mycket liten integritetskränkning att ha kameran riktad mot två förråd vari ett större lager narkotika förvarades. Eftersom det tydligt framgår av polisens promemoria hur kamerautrustningen skulle vara riktad lämnades inga ytterligare instruktioner kring installation eller verkställighet.

Något tillstånd från fastighetsägaren alternativt bostadsrättsföreningen inhämtades inte då det var oklart om någon representant för dessa var inblandad i brottsligheten. Det aktuella utrymmet är dock en plats som skyddas mot intrång enligt 4 kap. 6 § BrB. Polismyndigheten kunde därför inte utan laglig grund bereda sig tillträde till utrymmet. Det som stod till förfogande var att från behörig person inhämta tillstånd till att beträda utrymmet, vilket rätteligen skulle ha gjorts. Sammanfattningsvis kan det konstateras att handläggningen i ärendet inte uppfyllt de krav som ställs men att kompetensen kring verkställighet av hemliga tvångsmedel väsentligen har höjts på åklagarkammaren.

Det finns inte, och har heller inte funnits, några riktlinjer eller rutindokument som berör den aktuella frågan varken vid åklagarkammaren eller regionalt.

Det är olyckligt att det saknas möjlighet, till skillnad mot vad som gäller för hemlig rumsavlyssning enligt 27 kap 25 a § RB, att få tillträdestillstånd vid hemlig kameraövervakning i andra fall än där sådan övervakning sker i samband med hemlig rumsavlyssning.

4.3. Åklagarmyndighetens svar

Av Åklagarmyndighetens yttrande framgår sammanfattningsvis följande.

I likhet med vad åklagarkammaren anfört står det klart att det aktuella utrymmet varit skyddat mot intrång. I dessa situationer krävs att den verkställande myndigheten inhämtar ett tillstånd från behörig person för att installera utrustningen. Något sådant tillstånd har inte inhämtats i ärendet, vilket naturligtvis är olyckligt. För att stödja åklagarna i deras arbete finns det en särskild sida på

Åklagarmyndighetens intranät, Rånet, där det går att läsa sammanfattningar och hänvisningar till bl.a. nämndens uttalanden. Av dessa framgår bl.a. att åklagare ska vara uppmärksamma på innehållet i beslutsunderlaget från Polismyndigheten och att ansökningar om hemliga tvångsmedel alltid ska upprättas i enlighet med gällande lagstiftning. Vad gäller den fråga som är aktuell i förevarande ärende finns det en sammanfattning av nämndens uttalande från den 28 mars 2018 (dnr 111-2017) och en tillhörande kommentar från Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum. Där anges bl.a. följande.

”Det praktiska och rättsligt godtagbara sättet att bereda sig tillträde till platser som skyddas mot intrång (t.ex. trapphus, vindsutrymmen, källare och föreningslokaler) är att man inhämtar tillåtelse av någon behörig person att installera kamerautrustningen på platsen, genom att denna person, t.ex. en hyresvärd i ett hyreshus, släpper in den verkställande myndigheten i det aktuella utrymmet, t.ex. en källare, och upplåter strömkällor för den tekniska utrustningen. Det tillstånd som den verkställande myndigheten i regel inhämtar från någon behörig person, för att få fysiskt och rättsligt tillträde till skyddade utrymmen brukar nog mycket sällan – om ens någonsin – dokumenteras av åklagare i det hemliga tvångsmedelsärendet. Nämndens uttalande får uppfattas som en uppmaning till åklagare att reda ut med den verkställande myndigheten hur man avser lösa frågan om tillträde till den plats där kameran ska monteras. Detta kan lämpligen dokumenteras i den promemoria som ligger till grund för ansökan om det hemliga tvångsmedlet.”

Om det i ett enskilt fall står klart från början att det inte går att inhämta ett medgivande från behörig person ska åklagare avstå från att ansöka om tvångsmedlet hos rätten. Om detta visar sig först efter hand ska den verkställande myndigheten avstå från att vidta åtgärder och åklagaren ska häva beslutet om tvångsmedlet.

Det är otillfredsställande att de brottsbekämpande myndigheterna kan hamna i en situation där ett inhämtande av ett medgivande kan medföra en förhöjd risk att åtgärden röjs. Frågan har därför lyfts till Justitiedepartementet om regleringen bör ändras så att tillstånd till tillträde kan meddelas i samband med tillstånd till hemlig kameraövervakning utan koppling till hemlig rumsavlyssning.³

4.4. Polismyndighetens svar

Av Polismyndighetens yttrande framgår sammanfattningsvis följande.

---

³ Framställning om ändringar i lagstiftningen om hemliga tvångsmedel i 27 kap rättegångsbalken, daterad den 28 oktober 2019.

Den aktuella platsen skyddas mot intrång och vid sådant förhållande bör tillåtelse av behörig person inhämtas inför installation av kamerautrustning. En anställd inom Polismyndighetens teknikspaningssektion kontaktade därför en av förvaltningscheferna hos den aktuella fastighetsägaren. Denne delegerade utlämning av fastighetskötarnyckel och inpasseringsbricka till Polismyndigheten. Tillåtelse av behörig person har därmed inhämtats. Det har inte kunnat klarläggas vad diskrepansen mellan dessa uppgifter och de som lämnats från berörd åklagare beror på.

5. NÄMNDENS BEDÖMNING

Hemlig kameraövervakning är ett tvångsmedel som kan innebära stora risker för intrång i den personliga integriteten. Höga krav på kompetens och noggrannhet måste därför ställas på dem som tillämpar regleringen.

Nämnden har tidigare uttalat att en ansökan om hemlig kameraövervakning ska föregås av en ingående prövning av hur tvångsmedlet ska verkställas.⁴ Vid denna prövning bör åklagaren skaffa sig kännedom om antalet kameror, deras placering och om hur platsen för övervakningen ska tillträdas. Nämnden anser, i likhet med Åklagarmyndigheten, att en åklagare ska avstå från att ansöka om hemlig kameraövervakning om förhållandena i en utredning är sådana att ett för installationen nödvändigt medgivande att bereda sig tillträde till den plats som ska övervakas inte kan inhämtas.

I förevarande fall har medgivandet från fastighetsägaren inte dokumenterats i tvångsmedelsärendet eller i handlingar hos Polismyndigheten. Polismyndighetens uppgifter om hur tillståndet till hemlig kameraövervakning har verkställts skiljer sig dessutom på ett helt avgörande sätt från de uppgifter åklagaren lämnat. Om uppgifter om medgivandet hade dokumenterats i tvångsmedelsärendet eller om åklagaren lämnat korrekta uppgifter i denna del hade nämnden kunnat konstatera att tillträdet till platsen varit lagenligt och handlagt ärendet därefter.

Granskningen visar tydligt behovet av att Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten ser över sina rutiner för att säkerställa att åtgärder hänförliga till hemlig tvångsmedelsanvändning noggrant dokumenteras. Att för lagenligheten nödvändiga uppgifter dokumenteras i tvångsmedelsärendet är enligt nämnden en förutsättning för en effektiv tillsyn, vilket granskningen också visar.⁵

---

⁴ Se nämndens uttalande den 28 mars 2018 ”Granskning av förhållandena kring begäran om och verkställighet av ansökan om hemlig kameraövervakning” (dnr 111-2017).

⁵ Det ligger även i linje med förslaget om en lagstadgad dokumentationsplikt i rättegångsbalken, som Utredningen om rättssäkerhetsgarantier vid användningen av vissa hemliga tvångsmedel framfört i SOU 2018:61.

Åklagarmyndigheten har i ärendet och i framställan till Justitiedepartementet anfört att regleringen i rättegångsbalken bör ändras så att tillstånd till att tillträda en plats som är straffrättsligt skyddad mot intrång kan meddelas i samband med tillstånd till hemlig kameraövervakning utan koppling till hemlig rumsavlyssning. Även nämnden anser att det finns anledning att se över frågan. Den nuvarande regleringen innebär en risk för att tillstånd till hemlig kameraövervakning under vissa förhållanden verkställs på ett lagstridigt sätt.

6. BESLUT

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Anti Avsan, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Matheus Enholm, Christina Linderholm och Björn von Sydow (enhälligt).

Föredragande: Johanna Rådberg

Expedition till:

Åklagarmyndigheten (Huvudkontoret, Tillsynsavdelningen) (Dnr AMR-6607-19)

Norrorts åklagarkammare i Stockholm

Polismyndigheten, Rättsavdelningen, enheten för rättslig styrning och stöd (dnr A612.879/2019)